

Ignas Šeinius – autoreduktorius

LAIMA ARNATKEVIČIŪTĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio g. 6, LT-10308 Vilnius

El. paštas: alaima@liti.lt

Straipsnio objektas – Igno Šeinius ankstyvojo kūrybos laikotarpio novelių „Vidūnaktį“, „Ruduo“, „Rimošiaus atostogos“, feljeto „Lietuvis iš Paryžiaus“, pamfleto „Kaip Jackus tapo mokslo vyras“ ir eilėraščių „Melas ir vargas“, „Patrijotams“ autoredukcijos. Išskyrus novelę „Rimošiaus atostogos“, kiti tekstai priklauso ankstyvajam Šeinius kūrybos laikotarpiui, kai jis aktyviai dalyvavo steigiant naujus periodinius leidinius, artimai bendravo su jų redaktoriais, polemizavo kalbos norminimo klausimais, ne sykį drausdamas redakcijoms redaguoti jo atsiųstus tekstus. Straipsnio tikslas – atskleisti redagavimų priežastis ir kokybinius tekstų pokyčius. Tiriant ir lyginant paskiras redakcijas prieinama prie išvadų, kad daugiausia dėmesio Šeinius skyrė žodžingumui, dialektizmams, ortografijos paprastumui, tačiau beveik nekeisdavo sakinio struktūros ir tik retais atvejais koreguodavo patį kūrinį. Šiuo atžvilgiu daugiausiai redaguotas tik eilėraštis „Melas ir vargas“ ir novelė „Ruduo“.

Darbe remiamasi aprašomuoju ir iš dalies tekstologinės bei lyginamosios analizės metodais.

Raktažodžiai: Ignas Šeinius, proza, poezija, rankraščiai, tekstologija, redagavimas

IVADAS

Straipsnyje lyginama ir analizuojama Igno Šeinius novelių „Ruduo“ ir „Vidūnaktį“ publikacijos laikraštyje *Viltis* (1910, 1911) ir rinkinyje *Nakties žiburiai* (1914), feljeto „Lietuvis iš Paryžiaus“ rankraštis bei publikacijos laikraštyje *Lietuvos žinios* (1914) ir rinkinyje *Nakties žiburiai*, pamfleto „Kaip Jackus tapo mokslo vyras“ rankraštis ir publikacija *Lietuvos žiniose* (1914), taip pat tekstologiškai analizuojamos eilėraščių „Melas ir vargas“, „Patrijotams“ rankraščių bei novelės „Rimošiaus atostogos“ mašinraščio redakcijos. Beveik visi šie tekstai Šeinius kūrybinio kelio pradžioje, nepriklausomai nuo to, buvo ar nebuvo išspausdinti rašytojui gyvam esant, yra jo paties redaguoti. Toks pasirinkimas susijęs su praktine veikla – Šeinius smulkiosios prozos bei eilėraščių rengimu „Raštams“ ir bandymais išspręsti autoriaus valios ir rašybos bei skyrybos dabartinimo dilemą. Šių žanrų Šeinius kūrinių rankraščių – vos keletas, tad buvo pasirinkti šie ir vienas kitas ankstyvojo kūrybos laikotarpio tekstas, kai rašytojas, tikėtina, savo rankraščių dar nelydėdavo grasinimais nieko neduoti, jei rengiant spaudai kas nors bus keičiama. (Antai *Sekmoji diena* (1921, geg. 8, Nr. 10, p. 1) Šeinius straipsnį „Politikos elegija“ išspausdino su priedašu: „Kadangi autorius graso nieko daugiau lietuviškai nerašysiąs, jeigu jo meno kūriniai bus taisomi, tai Redakcija <...> šiam kūriniui daro išimtį ir leidžia nė raidės nekeisdama. Red.“)

Kalbant apie temos aktualumą, darbo naujumą bei jo reikšmę, pirmiausia tektų prisiminti, kad iki šiol neturime Šeinaus kūrybos tekstologinių studijų. Visos paskelbtos rašytojo kūrybos studijos yra literatūrologinio pobūdžio, didesnės jų dalies objektas – švediškoji Šeinaus kūryba.

TRUMPA IGNO ŠEINIAUS KŪRYBOS TYRIMŲ APŽVALGA

Iš paskelbtų veikalų apie Šeinių ir jo veiklą per pastaruosius du dešimtmečius paminėtini mokslinės konferencijos pranešimų rinkinys *Ignas Šeinius: prozininkas, dramaturgas, politikas* (2001), atskleidžiantis Šeinaus kūrybos perspektyvą nuo iracionalios valios saviraiškos (Aušra Jurgutienė) iki XX a. pradžios Vakarų Europos literatūroje madingų stiliaus apraiškų joje bei sąsajų su kitais meno, kultūros ir politikos kontekstais (Sigutė Radzevičienė-Poškutė, Aurelija Mykolaitytė, Edgaras Klivis, Gintaras Lazdynas, Ramutis Karmalavičius, Sandra Grigaravičiūtė ir kt.), ir dvi monografijos: Janinos Žėkaitės *Ignas Šeinius* (1999) bei Sigutės Radzevičienės *Neatrastasis Ignas Šeinius: gyvenimas ir kūryba Švedijoje* (2011). Ir nors Radzevičienė savo monografijoje remiasi Švedijoje esančia archyvine medžiaga, nė viename šių darbų netyrinėjama teksto raida nuo rankraščio iki publikavimo. Tik Žėkaitė savo studijoje pateikia laiškų, Dienoraščio citatų, iliustruojančių rašytojo rūpinimąsi, kad jo tekstas skaitytojui pasiektų kuo mažiau koreguotas iš šalies. Tai leidžia teigti, kad Šeinaus dažnai elgtasi bemaž kaip šių dienų tekstologo, prioritetą teikiančio autoriniam tekstui, ne jo redaktūroms. Šios nuostatos jis neatsisakė ir vėliau. Pokalbyje su Juozu Keliuočiu tvirtins: „aš nesu nuomonės, kad kartą parašytas veikalas negali būti keičiamas, jei jo autorius dar gyvas ir jei jis dar turi intimų santykių su savo kūryba“ [6, 1098]. Pasakymą „baigtu“ čia reikėtų suprasti kaip galutinį ir neliečiamą. Autentišką. Testamentinį. Ir tai reiškia, kad kūrinio išspausdinimo faktas Šeiniui nebuvo toks svarbus, kaip išspausdinto teksto autentiškumas [žr. 5; 6; 19, 116–128].

IGNO ŠEINIAUS LITERATŪRINĖS KALBOS SAMPRATA

Kalbą Šeinius laikė rašytojo instrumentu, o jos moderninimo prerogatyvas teikė kalbos vartotojams ir rašytojams: „Kalba sunku reguliuoti įsakymais ar filologų dekretais. Jai reikia leisti rutuliotis savarankiškai. Kalbos formavimuisi daugiau reikšmės turi rašytojai negu geriausi kalbininkai. Pavyzdžiui, jei šių dienų švedų kalba yra elastinga, vaizdinga, lengva, tai Selma Lagerlöf ir Augusto Strindbergo nuopelnas“ [6, 1099]. Šie ir kiti rašytojo pasisakymai rodo, kad jo kūrinių autoredukcijų negalima tyrinėti atsietai nuo požiūrio į bendrinės bei literatūrinės kalbos raidą, nuo gimtosios tarmės ypatumų ir asmeninio santykio su lietuvių kalba istorijos.

Straipsnyje „Lietuvių kalbos dailė“ (1914) Šeinius yra prasitaręs: „Mažas lig dešimties metų beveik nemokėjau lietuviškai“ [19, 116]. Vėliau tą patį faktą mini ir novelėje „Pakeičiu kalbą“ (išspausdinta 1914 m.): „Mama ir tėvas šneka lietuviškai. Kai visi šnekamės, imamės lenkiškai“ [15, 26]. Apie tai, kad lietuvių kalbos mokėsi ir savarankiškai, sužinome iš įrašo Dienoraštyje: „<...> pradėjau mokintis lietuviškos kalbos gramatiką ir rašyti, dėl išsilavinimo taisykliškai rašyti, iš knygos“ [9, 109]. Nepaisant straipsnį ir novelę skiriančių beveik 20 metų, juose justai nepakitęs Šeinaus santykis su lietuvių kalba, rūpestis dėl jos raidos. Straipsnyje jis bando suteikti teorinį matmenį kalbos santykiui su ją kuriančia, formuojančia aplinka: „Gamta veikia į žmogų nežiniom, o ir patsai žmogus ieško atvaizdžio savo ūpui gamtoje. Tarp judviejų eina nuolatinis santykiavimas. Ir tai labiausiai srity dvasios, to, kas sutveria sielą.“

Betveriant žmogui kalbą, gamta daug jam davė savo garsų, seniau jau gimusiųjų. Ir iš vėjo, ir iš girios, ir iš paukščių dainos, ir iš upės srovenimo. Juk koks didelis panašumas tarp to, kaip giria šlama ir tarp paties žodžio „šlama“. Arba vėl: srovena, ribuliuoja, siaučia, dvelkia (vėjelis), gaudžia, užia, dunda, trata. Ne vien veiksmažodžiai be galo panašūs į tat, ką jie reiškia, bet ir kiti mūsų kalbos žodžiai. Pavyzdin: perkūnas, audra, vėjas, žaibas. Vieni tie žodžiai be minties jau parodo smarkumą, galybę“ [19, 117]. Tuo tarpu grožiniame tekste apeliuoja į skaitytojo emocijas, vizualų, akustinį mąstymą, išryškindamas ir pastarąsias kalbos savybes: „<...> kalba skamba, slysta. Švelni tokia, sodri, aš matau pro ją. Man kyla akyse Šeiniūnų ežero krantas, girdžiu, kaip bangos pliuška, užliedamos jo smėlį. Girdžiu, kaip nendrės šnara, matau, kaip rugių laukai bangomis lekia ir čėža. Skinu, rodos, žvangulius pamiškėje, girdžiu, kaip uosių ir beržų viršūnės linguodamos ošia. Pasigirsta strazdas, atsiliepia lazdyne, jį pralenkdama, lankštingalė“ [15, 26]. Taigi novelėje siekiama atskleisti kalbos galią kurti emociją, akustinę nuotaiką, o ne tik perduoti žinią. Galima sakyti, kad Šeinius užčiuopė kalbos interfunkcionalumo, kalbos ir etninio identiteto santykio problemas ir kad buvo teisus, ragindamas į bendrinę kalbą bei jos gramatiką integruoti dialektizmus, kurie tik praturtintų bendrinės kalbos žodyną: „Visai nereikia manyti, kad tveriamoji lietuvių kalba turi būti kopija kokios nors tarmės ar kompiliacija visų Lietuvos tarmių. Ji yra naujas padaras. Ir turi būti ir nauja, ir kitoniška, ir graži“ [19, 120]. Šios nuomonės jis nepakeitė ir vėliau – 1931 m. pakartojo bemaž tą pačią mintį, tik dabar jau džiaugdamašis tarmybių vertinimu: „Tenka tiktai džiaugtis, kad šiandien mūsų literatūroje leidžiama vartoti tarmių žodžius. Anksčiau pas mus tas buvo draudžiama. Mano nuomone, tarmės žodžių vartojimas geriausias kalbos praturtinimo būdas. Skambūs, ekspresingi ir patogūs žodžiai nukonkuruoja gramozdiškus žodžius“ [6, 1099].

IGNAS ŠEINIUS – AUTOREDAKTORIUS

Toliau šiame straipsnyje, naudojant lyginamąjį ir aprašomąjį metodus, bus siekiama nustatyti, koks iš tiesų buvo Šeinius santykis su, jo žodžiais tariant, kartą parašytu veikalu, ką ir ar sistemingai jis juose taisė, keitė, koregavo... Bus tiriamos *Viltyje*, *Lietuvos žiniuose* bei paties Šeinius parengtame smulkiosios prozos rinkinyje *Nakties žiburiai* (1914) skelbtų anksatyvojo kūrybos laikotarpio novelių „Vidūnaktį“, „Ruduo“ ir feljetono „Lietuvis iš Paryžiaus“, *Lietuvos žiniuose* išspausdinto bei rankraščiu išlikusio pamfleto „Kaip Jackus tapo mokslo vyras“, taip pat tik rankraščiais išlikusių eilėraščių „Melas ir vargas“, „Patrijotams“ bei novelės „Rimošiaus atostogos“ autorinės redakcijos.

Noveles „Ruduo“ ir „Vidūnaktį“ Šeinius parašė savo kūrybinio kelio pradžioje ir pirmiausia (1910 ir 1911) išspausdino Antano Smetonos redaguotame dienraštyje *Viltis*, kuriame ir pats porą vasarų (1909 ir 1910) dirbo [6, 1098]. Deja, rankraščiai neišliko. 1914 m. abi novelės pakartotos rinkinyje *Nakties žiburiai*. Rinkinio kelias iki skaitytojo nebuvo sklandus. Pirmoji žinia apie jį siekia 1912-uosius – žurnale *Aušrinė* (1912, Nr. 12, p. 252) skaitome anonsą: „Neužilgo bus atspausdinta Šeinius raštų rinkinys ‘Nakties žiburiai’, informaciją apie prenumeratą moksleiviams ir raginimą sekti tolesnę informaciją. Tačiau „kita informacija“ mums tampa Šeinius laiškas Liudui Girai, kuriame jis, be kita ko, praitaria apie savo nerimą dėl knygos likimo ir prašo draugo pabūti tarpininku – netiesiogiai teiraujasi žinių apie knygą: „Pranešk <...>, ką daro J. Rinkevičius su mano *Nakties žiburiais*. Gal jis toliau ir nebespausdins, ar kurių galų. Nieko man nerašo. Pasiteirauk, broliuk, ir man raportą atsiųsk“ [2, 377]. Knyga vis dėlto išėjo, tiesa, ją, anksčiau anonsuotą, aplenkė romanas *Kuprelis* (1913); išėjo šiek tiek, greičiausiai autoriaus, redaguota, bet nesistemingai

ir sulaukė griežtos Adomo Jakšto kritikos: esą *Nakties žiburius* rašytojas parengęs gana ne-savikritiškai, matyt, nutaręs, kad „jeigu <...> mano didesnių veikalų kritika per daug nepeikia, tai ir mano smulkučiai rašiniai, kaip šit: vaizdeliai, fantazijos, dekadentiškos eilės ir net bėgančius dienos įvykius liečiantieji feljetonėliai turi irgi svaros ir verti išleisti“ ir kad „[t]okie veikalai <...> autoriui garbės nedaro nei leidėjui pelno nepagamins“ [4, 81–82]. Kodėl tekstai suredaguoti nesistemiškai, galima tik spėlioti... Neatmestina, kad tai buvo kompromisas tarp jo ir leidėjo. Šeinius, kaip jau minėjome, pasižymėjo savitu požiūriu į kalbą ir rašybą, į kalbininkų bei redaktorių teises grožinio kūrinio atžvilgiu; jis mėgo tam tikras gramatines formas: sudurtines, taip pat samplaikas su „n“, akustinę rašybą, jose išvelgė tam tikrą estetiką, ypač svarbią menininkui: „Vilnietis taria: *inspėk, inžiūrėk, sugurins, nuskins, nupins*. Jis čia niekur nepaverčia *in, ins į j, įs* (tikriau *s*). Ir tie *in, ins* čia taip gražiai skamba, taip dailiai čia derinas – susijungia du garsu *n, s*.

Išmesti iš mūsų rašybos tą *ns*, reiškia nustoti daug skambėjimo, daug kolorito ir varsos. <...> Paskum vilniečiai, kur drauge stovi dvi balsi ir nedaro dvibalsės, kaip *au* ir *ei*, įdeda tarp judviejų priebalsę *v* ar *j*. Sako *nuvėjo, suvėdė, pajėmė*“ [19, 118–119]. Čia vertėtų pažymėti ir Šeinius tapatinimąsi su Vilniumi, nors pats buvo kilęs iš Šeiniūnų (Širvintų r.): „esu vilnietis“ [6, 1098]. Būtent šie bei panašūs rašybos atvejai sudaro didžiąją rinkinyje *Nakties žiburiai* išspausdintų novelių „Vidūnaktį“ ir „Ruduo“ redakcinių pataisų dalį: sugrąžintos samplaikos su *n* (*gyvensiva, grinčioj NŽ, gyvėsiva, gryčioj V*), atsisakyta suvalkiečių tarimei būdingų formų su *į* ir *įs* (*gyšlas, nutyla NŽ, gšlas, nutyla V*), pakoreguota asimiliacijos paveiktų priebalsių rašyba (*nutęsdamas NŽ, nutęzdamas V*). Rengdamas *Nakties žiburius* Šeinius daug dažniau vartojo sudurtinius, su brūkšneliu rašomus žodžių junginius (*šiltamalonu, spindi-žvilga, gėrisi-džiaugiasi, apleido-paliko, bėga-eina, neprieina-nepriartina*), kurie *Viltyje* buvo skiriami kableliu.

Eilėraščius „Melas ir vargas“ [14; 18, 273–274; 412–414] bei „Patrijotams“ [16; 18, 275] Šeinius ketinta publikuoti dienraštyje *Lietuvos žinios*. Apie šiuos eilėraščius ir ketinimą spausdinti užsimena ir savo Dienoraštyje. Įrašų seka suponuoja prielaidą, kad šie eilėraščiai buvo parašyti neseniai ir kad rašytojo būta itin pasitikinčio savimi ir savo talentu. Gegužės 31-osios Dienoraščio įrašas baigiamas euforišku šūksniu: „užsimaniau tai dienai palikti šiokią tokią poezišką atmintį <...> ir iš tikrųjų pradėjau rašyti!“ [9, 121]. Po penkių dienų konstatuoja pažintį su Maskvos universiteto studentu Stasiu Šilingiu, o 16-ą dieną rašo, esą su juo parengė spaudai čia aptariamus eilėraščius: „Šiandien aš su Š[ilingu] galutinai ištaisėm eiles: „Melas ir vargas“, „Patrijotams“ (jas siųsim „Liet. Žinioms“ <...> [9, 122]. Prie jų pridėtas trumpas laiškas redaktoriui, iš kurio atpažįstame būdingą autoriaus pasitikėjimą savimi ir savo kūrybos menine verte (1). Tačiau abu tekstai buvo grąžinti atgal su lakonišku prierašu: „Tegul pataiso ar mums tai padaryti leidžia“. Lietuvių literatūros ir tautosakos

(1) Gerbiamoji Redakcija, „Siunciu „Lietuvos Žinių“ Red. šias savo eiles ir meldžiu, jei jos bus pilnai atskančiomis, patalpinti jas savo laikraštyje. O jei šios eilės patiks, tada meldžiu pranešti man apie tai, kad aš galėčiau ir toliau Gerb. Red. siuntinėti. Aš galiu atsiųsti ne tik socialjiško turinio, bet rašau ir tikrai poeziškai.

Atsilyginimas toks: Gerb. R. nuo šio laiko siuntinėsit man „Lietuvos Žinias“ kolei galima bus, o aš stengsiuos atsilyginti.

O jei negalima bus, tada meldžiu neatbūtinai atsiųsti tą egzempliorių, kame bus mano eilės patalpintos.

Su pagarba,

J. Jurkūnas

Šeiniūnai, Kl. r.

1909-07-20“ [18, 412].

instituto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomi Šeinaus redaguoti, bet taip ir nepaskelbti šių kūrinių rankraščiai. Eilėraštis „Patrijotams“ perbrauktas juodu rašalu įstrižais brūkšniais, o „Melą ir vargą“ Šeinius, matyt, dar turėjo vilties išspausdinti. Redaguodamas jį autorius daugiausia dėmesio skyrė eilėraščio struktūrai ir ritmikai. Daugelyje posmų perrašytos ištisos eilutės, kai kurie posmai išbraukti, du sukeisti vietomis.

Pirmojo posmo ketvirta eilutė redaguota siekiant tikslesnės ritmikos: sumažintas skiemėnų skaičius (*matydamas* vietoj buvusio *matydamas*), ryškesni kirčio akcentai (*kentimus* vietoj *vargus*), pakoreguota rašyba (*baisius* vietoj *baisus*). Minkštumo ženklas *i* dar įrašytas 3-io posmo ketvirtoje eilutėje (šį kartą vietoj *j*: *biaurius* vietoj *bjaurus*). Rytų aukštaičių kietai tariamas tarminis dvibalsis *ai* taisomas į *ei* (*graitai* ištaisyta į *greitai*). Atsisakyta pirmojoje redakcijoje vartotos samplaikos *ins* (*insgyvenę* ištaisyta į *įsgyvenę*). Antrojoje redakcijoje atsisakyta prasmės neturinčio dirbtinio žodžio *kepla* (pakeistas į *pekla*), penki posmai visai išbraukti. Abu eilėraščiai, kaip jau minėjome, nebuvo išspausdinti. Matyt, pristigta pasitikėjimo arba sukilo ambicijos, nes 28-ą dieną Dienoraštyje neva atsainiai rašo: „Jis [Stasys Šilingas – L. A.] sakė, kad buvo „Liet[uvos] Žin[iose]“ atsakymas apie eiles: Red. nori patys pertaisyti juos, arba kad aš jas pertaisyč. Tegul sau jie taiso“ (p. 122).

Kokie galėjo būti feljetono „Kaip Jackus tapo mokslo vyras“ redagavimo motyvai, iš išlikusio rankraščio [10] sunku spėti. Svarbiausias taisydas čia – pakeistas moto. Pirmoje versijoje buvo panaudota citata iš Adomo Jakšto straipsnio „Mūsų nauji laikraščiai“ [3], kuriame, apžvelgdamas naujausius laikraščius ir žurnalus *Bažnytinė apžvalga*, *Vairas*, *Viensėdis*, *Ateitis*, *Išeivių draugas*, itin kritiškai atsiliepė apie kun. dr. J. Steponavičiaus straipsnį „Čiurlionis ir mūsų dvasios estetikos apsirėškimai“ [8, 3–5], pavadindamas jį „menkučiu rašiniu“, kurio „autorius kalba, matyt, kažkokios Čiurlionies garbintojų kuopelės vardu, nes visur vartoja daugskaitlį „mes“: „... Bet aš pažįstu kitą toki pat Doktorą lietuvių specialistą, tyrinėjusį dailę Italijos, Francijos ir Vokietijos dailės muziejuose, kur vienok kun. Steponavičiaus straipsnyje nerado nei vieno tvirtinimo, su kuriuo galima būtų sutikti.“ A. Jakštas, „Draugija“, 85“ (2). Antrojoje – paties autoriaus refleksija su nuasmeninta nuoroda į šaltinį: „Jei nori, kad tave visi laikytų autoritetu, gerbtų ir visur klausytų, važiuok užsienin. Tenai vien tikras protas. Iš lūpų vieno kunigo publicisto, nemačiusio užsienio“. Pastaroji yra ironiška užuomina į anksčiau minėtą Jakšto apžvalgą, kurioje jis, užuot profesionaliai įrodęs, kad J. Steponavičiaus palankumas Mikalojaus Konstantino Čiurlionio tapybai neturi pagrindo, kaip argumentą nurodo neįvardytus asmenis, kurie esą yra buvę Vakaruose ir yra skeptiški M. K. Čiurlionio dailės kūrinių atžvilgiu. Kitus taisydas galima grupuoti į leksinius (*apykurtis* vietoj *priekurtis*, *kiek galėdamas* vietoj *nuodugniai*, *Prancūzijos* vietoj *Francijos*), gramatinius (*Lotynų* vietoj *Lotinų* [kvartalą], *kilo* vietoj *užėjo*) ir stilistinius. Pastarųjų daugiausia, bet jie paprastai apsiriboja sintaksės (žodžių tvarkos, valdymo ryšių) tobulinimu: „<...> dvi eilutės iš Džiovani Vilani istorijos <...>“ vietoj „<...> dvi eilutės iš istorijos Džiovani Vilani <...>“, „*Taigi Jackus per dvejus, be devynių mėnesių, metus pažino Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos meną ir mokslą*“ vietoj „*Taigi Jackus per dvejetą, be devynių mėnesių, metų pažino meną ir mokslą Vokietijos, Prancūzijos ir Italijos*“; „*Kelionės įspūdžiams rašyti ir pastebėjimams daryti, savo protui lavinti pasiėmė punda popierio ir didoką rašalo indą*“ vietoj „*Kelionės įspūdžiams rašyti ir daryti pastebėjimams, lavinti savo protui pasiėmė punda popierio ir didoką rašalo bonką*“.

(2) Nurašant Šeinaus padaryta pora korektūros klaidų: *Daktarą* vietoj *daktarą* ir *specialistą* vietoj *specialiai* [3, 72].

Mašinraščiu išlikusio, spėjama, 1929 m. parašyto feljeto „Rimošiaus atostogos“ [20; 18, 341–344] kalba labiau nutolusi nuo senųjų gramatinių formų. Tačiau teksto parašymo ir jo koregavimo datos neapibrėžtumas ap sunkina išsamesnių išvadų galimybę. Kadangi tai mašinraštis, ne visada galima skirti korektūros klaidą nuo redagavimo. Kaip būdinga Šeiniui, tekstas redaguotas juodu rašalu: įrašytos praleistos raidės, kai kur pataisyta rašyba. Redaguojant atsisakyta buvusiųjų junginių su *n*: *sanskaita* ištaisyta į *sąskaita*; *dūzgia* į *dunzgia*; *išgansdinimas* į *išgąsdinimas*, pakeista žodžių tvarka bei du žodžiai (*rasdamas* vietoj *užsidurdamas*, *įsenėjusių* vietoj *senųjų*).

Feljetonas „Lietuvis iš Paryžiaus“ yra vienas iš retų Šeinaus tekstų, kurio išlikęs ir rankraštis [12], o pats kūrinys buvo išspausdintas tris kartus rašytojui gyvam esant [11; 13; 15, 258–266]. Rankraštis taip pat taisytas, bet išbrauktos vietos visiškai neaiškios, įskaitomas tik spausdintas variantas. Po tekstu – parašymo vieta ir data: „Maskva, III 1914“. *Lietuvos žiniuose* jis išspausdintas su minimaliomis korekcijomis, neįskaitant spaustuvės klaidų. Spėtina, kad laikraščio *Lietuvos žinios* redakcija ne visiškai sutiko su autoriaus rašyba ir vieną kitą žodį taisė: atsisakė dviskaitos (tylėdamu – tylėdami), žodžių rašymo su brūkšneliu (*tur-būt* – *turbūt*; *kažin-kokį* – *kažin kokį*; *kelia-kelia* – *kelia*), daiktavardžio *klasė* tarminės formos *klesa* (klesoj – klasoj). Palyginę feljeto rankraštį, jo publikacijas laikraščiuose *Lietuvos žinios* ir *Dabartis* bei rinkinyje *Nakties žiburiai*, galime daryti išvadą, kad rinkinio leidėjas Jonas Rinkevičius vis dėlto suteikė autoriui laisvę pačiam redaguoti tiek stilių, tiek rašybą ir kad beveik visais atvejais (išskyrus rankraštyje vartotų formų *dar*, *liunu*, *visugeriausiaq*, *įsižiūręs*, *pasirižęs* pakeitimą į dabar tebevartojamas) autoriaus pasirinkta jo pirmoji – rankraštinė – redakcija: *dar* / *dar* / *da* (3); *ugio* / *ugio* / *ūgio*; *įsižiūręs* / *įsižiūręs* / *įsižiūrėjęs*; *klesoj* / *klasoj* / *klesoj*; *liunu* / *liunų* / *liūnu*; *iškarta* / *iš karto* / *iškarta*; *visugeriausiaq* / *visugeriausiaq* / *visugeriausiaq*; *portjėros* / *partjėros* / *portjėros*; *tylėdamu* / *tylėdami* / *tylėdamu*; *pasirižęs* / *pasirižęs* / *pasiryžęs*; *francuzų* / *francuzų* / *francūzų*; *musų* / *musų* / *mūsų*; *upo* / *upo* / *ūpo*; *tur-but* / *turbut* / *tur-but*; *kažin kokį* / *kažin-kokį* / *kažin kokį*; *pamėlynijo* / *pamėlynavo* / *pamėlynijo*; *kelia-kelia* / *kelia* / *kelia-kelia*. Tai logiškas sprendimas rašytojo, nuosekliai protegavusio šnekamosios kalbos lobyną, iš jos skirtybių atsirandančią stilistikos įvairovę, kūrėjo teisę siekti unikalumo („Blogai, be abejo, daroma tų lietuvių kalbininkų ir redaktorių, kurie išbraukia ar persekioja kitu kokiuo būdu kiekvieną jiems svetimą tarmišką žodį ar lytį“) („Mes ir mūsų kalba“) [19, 312], meno prigimtį siejusio su kūrėjo asmenybės prigimtimi („Menas savo esme nėra joks tikrovės aidas. Menas – tai kūryba, savitas pasaulis su nuosavais įstatymais ir nuosava tvarka“, „menas yra <...> tikroji sielos kultūra“) („Lietuvių kultūra“) [19, 225; 258]. Tad šie nors ir negausūs Igno Šeinaus autoredagavimo faktai įdomūs ne tik jo kūrybos tyrėjams, jie gali praversti ir leidybos, ir kalbos bei gramatikos istorikams.

IŠVADOS

Peržvelgę tekstų publikacijų versijas matome, kad, rengdamas savo kūrinius spaudai, autorius gana ištikimai laikėsi dviejų – žodingumo, įtraukiant ir dialektizmus, bei ortografijos paprastumo, kiek įmanoma mažinant nosinių balsių ir priebalsių su afrikatomis kiekį, – principų, nes, pasak rašytojo, „[j]uo fonetika įvairesnė, juo turtingesnė ir juo jos garsai dažniau kaitaliojasi, vis kitaip derinas, tuo kalba gražesnė“ [19, 119] ir „kur kas gražesnė būtų mūsų rašyba be visų tų pridėčių. Lotynų raidės taip jau padarytos, kad joms nieko

(3) Lyginamų šaltinių eiliškumas: Rankraštis, *Lietuvos žinios*, *Nakties žiburiai*. Tekstas, skelbtas laikraštyje *Dabartis*, yra visiškai tapatus rinkinio *Nakties žiburiai* versijai.

nebereikia. Ragai ir kabliai joms visai netinka“ [19, 126]. Visų nuosekliausiai jis redagavo fonetinės rašybos atvejus (dusliojo *s* prieš skardųjį *d* rašybą), kai kurių ilgųjų bei nosinių balsių rašybą, kartu stengdamasis išsaugoti priebalsių *ns* samplaikas (rengdamas rinkinį *Nakties žiburiai*, jas sugražino novelėse „Ruduo“, „Vidūnaktį“, skirtingai nei pirmojoje publikacijoje *Viltyje*).

Redaguodamas Šeinius nevensgė keisti pirminio sumanymo (novelė „Ruduo“, eilėraštis „Melas ir vargas“), ieškoti gilesnių prasmų, paralelių, įdomesnės, tobulesnės formos (rinkinio *Nakties žiburiai* novelėje „Ruduo“ metų laikų pavadinimai rašomi didžiąja raide, taip suteikiant jiems platesnę reikšmę, išvedant paralelę su žmogaus gyvenimu, jo laikiskumu, trapumu, artimumu gamtai). Reikšmingas yra ir kitas autoredegavimo rezultatas – apsisprendimas ne tik nepublikuoti redaguotinių tekstų (eil. „Patrijotams“, „Melas ir vargas“), bet ir apskritai atsakyti puoselėtų poeto, netgi garsaus poeto, planų. Ir viena, ir kita išreiškia jo požiūrį į tekstą kaip kintamą, keistiną, tobulintiną, kuris baigtu tampa tik po autoriaus mirties: „aš nėsu nuomonės, kad kartą parašytas veikalas negali būti keičiamas, jei jo autorius dar gyvas ir jei jis dar turi intimų santykių su savo kūryba. Po keleto metų veikalas „atsiguli“. Autoriui tada paaiškėja, kas galima palikti, o kas nubraukti“ [6, 1098].

Stilistiniu redagavimu išsiskiria eilėraštis „Melas ir vargas“: jam suteikta žiedinės kompozicijos forma, siekta sklandesnės ritmikos, sakinio logikos (pvz: I variantas: „Valdžia vieton žmones ganyti, / Juos vesti teisybės takais, / Duot galią jiems mokslą įgyti, / Meluojant nuėjo velniais. // Ir kunigs meluoja sakykloj, / Baidydamas žmones „kepla“, / Mokytojas vaiką mokykloj / Padaro kokia tai vėpla!“; II (redaguotas) variantas: „Valdžia vieton žmones ganyti, / Juos vesti teisybės keliais, / Duot galią jiems mokslą įgyti, / Vien melo nuėjo takais. // Ir kunigs meluoja sakykloj, / Baidydamas žmones pekla, / Mokytojas vaiką mokykloj / Sudarko, padaro vėpla!“) (žodį *vargus* keičia į *kentėsimus*, kitame – į *kentimus*), labiau išryškinta tema.

Šeinius kūrinių autoredegavimo apžvalga rodo, jog rašytojas buvo ištikimas savo meno estetikos sampratai ir kalbos raidos, jos formavimo nuostatoms: kalba turi būti sklandi, daininga, atliepianti tautos dvasią, laisva tobulėti, plėtotis, būti visų, ir ypač rašytojų, ne vien kalbos specialistų, turtinama, tad nevensgė įterpti daugiau deminutyvų, intensyvumo teikiančių sudurtinių žodžių junginių, sugražino *ns* samplaikas, jo žodžiais, teikiančias kalbai daugiau įvairumo, „skambėjimo, <...> kolorito ir varsos“. Kita vertus, kvestionuodamas leidėjų ar redaktorių taisymus jis neprieštarauja kai kuriems tuo metu nusistovėjusiems rašybos atvejams.

Šeinius kūrinių autorinių redakcijų tyrimai praturtina rašytojo kūrybinį portretą, atkreipia dėmesį į žodžio reikšmę jo tekstuose (tai ypač aktualu kalbant apie jį kaip apie estetizmo-impresionizmo-simbolizmo kartos atstovą), padeda susidaryti teksto istorijos vaizdą, geriau pajauti literatūrinės kalbos raidą.

Gauta 2011 08 12
Priimta 2011 10 17

Šaltiniai ir literatūra

- [1] Ignas Šeinius: *prozininkas, dramaturgas, politikas: mokslinės konferencijos, įvykusios 1999 kovo 25 dieną, medžiaga*. Parengė R. Karmalavičius. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2001. 102 p.
- [2] Igno Šeinius laiškas Liudui Girai, Maskva, 1912 10 22. *Literatūra ir kalba*. T. 14. Vilnius: Vaga, 1977, p. 376.

- [3] JAKŠTAS, Adomas. Mūsų nauji laikraščiai. „Bažnytinė Apžvalga“, „Vairas“, „Viensėdis“, „Ateitis“, „Išeivių Draugas“. *Draugija*, 1914, Nr. 85, p. 66–95.
- [4] JAKŠTAS, Adomas. *Mūsų naujoji literatūra*. T. 2: *Mūsų naujoji prozos literatūra (1904–1923)*. Kaunas: Švietimo Ministerijos Knygų Leidimo Komisija, 1923, p. 81–82.
- [5] JURKŪNAS-ŠEINIUS, Ignas. A. Senn, aš ir prof. R. Ekblom. *Lietuvos žinios*, 1928, spalio 15, Nr. 227(2841), p. 2–3.
- [6] KELIUOTIS, Juozas. Pasikalbėjimas su Ignu Šeiniu. *Naujoji Romuva*, 1931, Nr. 46, p. 1098–1099.
- [7] RADZEVIČIENĖ, Sigutė. *Neatrastasis Ignas Šeinius: gyvenimas ir kūryba Švedijoje*. Monografija. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto 1-kla, 2011. 296 p.
- [8] STEPONAVIČIUS, J. Čiurlionis ir mūsų dvasios estetikos apsirėškimai. *Vairas*, 1914, sausio 5. Nr. 1, p. 3–5.
- [9] ŠEINIUS, Ignas. Dienoraštis, 1909. Parengė Viktorija Abubekerovaitė ir Donata Linčiuvienė. *Metai*, 1998, Nr. 1, p. 96–122.
- [10] ŠEINIUS, Ignas. Kaip Jackus tapo mokslo vyras. *Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto bibliotekos Rankraščių skyrius* (toliau LLTI BRS), f. 21–63.
- [11] ŠEINIUS, Ignas. Lietuvis iš Paryžiaus. *Dabartis*, 1918, liepos 20 (Nr. 90), p. 2–3; liepos 23 (Nr. 91), p. 2–3.
- [12] ŠEINIUS, Ignas. Lietuvis iš Paryžiaus. LLTI BRS, F 21-442, l. 1315.
- [13] ŠEINIUS, Ignas. Lietuvis iš Paryžiaus. *Lietuvos žinios*, 1914, geg. 25 (birž. 7), Nr. 113–114, p. 4–5.
- [14] ŠEINIUS, Ignas. Melas ir vargas. LLTIB RS, f. 21, b. 14, l. 3.
- [15] ŠEINIUS Ignas. *Nakties žiburiai*. Vilnius: Jono Rinkevičiaus leidinys, 1914. 270 p.
- [16] ŠEINIUS, Ignas. Patrijotams. LLTIB RS, f. 21, b. 14, l. 3.
- [17] ŠEINIUS, Ignas. *Raštai*. T. 7. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2007. 376 p.
- [18] ŠEINIUS Ignas. *Raštai*. T. 9. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. 421 p.
- [19] ŠEINIUS, Ignas. *Raštai*. T. 11. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2010. 331 p.
- [20] ŠEINIUS, Ignas. Rimošiaus „atostogos“. *Lietuvos nacionalinės bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius*, f. PER, Nr. 940, l. 1–4.
- [21] ŠEINIUS, Ignas. *Rinkiniai raštai*. T. 1–2. Vilnius: Vaga, 1989.
- [22] ŽĖKAITĖ, Janina. *Ignas Šeinius*. Monografija. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1999. 400 p.

LAIMA ARNATKEVIČIŪTĖ

Ignas Šeinius as self-editor

Summary

Based on the assumption that the fact of publishing his piece of writing for Ignas Šeinius was not more important than the authenticity of the published text because, as the entries in his diary, remarks in his letters to editors and his address on linguistic issues in the article *The Art of Lithuania* testify, he was concerned with publishing an author's or authorised variant of a literary work and placing confidence in the creator, his idea and talent. The author of the present paper uses comparative and descriptive methods to determine the actual relation of Ignas Šeinius to, as he puts

it, once written work, what and how systematically he revised, changed and corrected...

To this end, the paper deals with the self-editing of the short-stories of his early period *Vidunaktį* (At Midnight), *Ruduo* (Autumn) and the feuilleton *Lietuvis iš Paryžiaus* (A Lithuanian from Paris) published in *Viltis*, *Lietuvos žinios* and the short-prose collection *Nakties žiburiai* (1914) compiled by Šeinius himself, the pamphlet *Kaip Jackus tapo mokslo vyras* (How Jackus Became a Man of Letters) published in *Lietuvos žinios* and preserved in its original manuscript, also the poems *Melas ir vargas* (Lie and Misery), *Patrijotams* (To the Patriots) and the short-story *Rimošiaus atostogos* (Rimošius' Holidays), which have survived only in manuscripts.

The study leads to the conclusion that when preparing his pieces of writing for publishing, the author was quite faithful to two principles – linguistic diversity, including dialecticisms, and orthographical simplicity. The poem *Melas ir vargas* was the only one subject to most essential editing by giving it a ring composition and a more regular rhythm highlighting the theme.

Nevertheless, even scarce, the facts of self-editing of Ignas Šeinius are not only of interest to the researchers of his creative heritage, but can also be of use to the historians of publishing, language and grammar.

Key words: Ignas Šeinius, prose, poetry, manuscripts, textology, editing